

Spor osobnosti s bulvárními médii a výše náhrady nemajetkové újmy v penězích

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Pavla Šámala, soudce zpravodaje Josefa Baxy a soudce Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti stěžovatelky D. H., zastoupené JUDr. Františkem Vyskočilem, Ph.D., advokátem, sídlem Voršilská 130/10, Praha 1 - Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2022 č. j. 25 Cdo 2846/2022-394, rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 29. března 2022 č. j. 3 Co 105/2018-377 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 6. září 2017 č. j. 37 C 83/2012-260, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze, jako účastníků řízení, a společnosti BAUER MEDIA v.o.s., sídlem Rohanské nábřeží 678/29, Praha 8 - Karlín, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2022 č. j. 25 Cdo 2846/2022-394, rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 29. března 2022 č. j. 3 Co 105/2018-377 a výroky III. a V. rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 6. září 2017 č. j. 37 C 83/2012-260 byla porušena ústavně zaručená základní práva stěžovatelky na ochranu lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a jména, právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění:

I.

Skutkové okolnosti posuzované věci a dosavadní průběh civilního řízení

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen "Ústava") a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen "zákon o Ústavním soudu"), domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena její základní práva zaručená v čl. 10 odst. 1 a 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina").

2. Žalobou na ochranu osobnosti se stěžovatelka domáhala toho, aby vedlejší účastnice ze svých webových stránek odstranila nařčení stěžovatelky (zjednodušeně) z udržování mileneckého vztahu, a to i v době úmrtí jejího manžela V. H. Stěžovatelka zároveň požadovala písemnou omluvu a náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (předchozí občanský zákoník), ve výši 5 000 000 Kč.

3. Ve věci již dvakrát rozhodoval Městský soud v Praze (dále jen "městský soud"), třikrát Vrchní soud v Praze (dále jen "vrchní soud") a dvakrát Nejvyšší soud. Rozsudkem ze dne 13. 11. 2015 č. j. 37 C 83/2012-202 městský soud žalobě stěžovatelky částečně vyhověl a nařídil vedlejší účastnici písemně se omluvit a nahradit nemajetkovou újmu ve výši 1 200 000 Kč. Ve zbytku žalobu zamítl. K odvolání stěžovatelky vrchní soud rozsudkem ze dne 8. 3. 2017 č. j. 1 Co 15/2016-248 potvrdil rozsudek městského soudu pouze v části týkající se omluvy a ve zbytku jej zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení.

4. Městský soud napadeným rozsudkem ze dne 6. 9. 2017 č. j. 37 C 83/2012-260 stěžovatelce opět přiznal náhradu nemajetkové újmy ve výši 1 200 000 Kč a ve zbytku žalobu zamítl. Uvedenou částku považoval za přiměřenou s ohledem na to, že k zásahu do osobnostních práv došlo ve sféře soukromí stěžovatelky, která je chráněna i v případě, že jde o osobu veřejného zájmu. Zásah spatřoval i ve sféře charitativního působení stěžovatelky a její profesní cti. Městský soud dále přihlédl k preventivně-sankční funkci náhrady nemajetkové újmy ve vztahu k ochraně osobnosti. Výše náhrady musí odrážet míru zavinění i úmysl, zároveň nesmí představovat bezdůvodné obohacení osoby dotčené zásahem a nesmí být pro původce zásahu likvidační.

5. Vrchní soud následně rozsudkem ze dne 20. 8. 2019 č. j. 3 Co 105/2018-328 změnil rozsudek městského soudu tak, že stěžovatelce nad rámec již přiznané náhrady nemajetkové újmy přiznal částku 2 800 000 Kč. Shledal, že stěžovatelce s ohledem na její postavení i postavení jejího zemřelého manžela vznikla podstatně větší újma. Městskému soudu rovněž vytкнуł, že nezohlednil bulvární povahu činnosti vedlejší účastnice, její nedbalý postup při uveřejnění žalovaných sdělení a výši zisků, které v této souvislosti obdržela.

6. Uvedený rozsudek vrchního soudu však zrušil Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 16. 12. 2020 č. j. 25 Cdo 1004/2020-356. V něm se Nejvyšší soud do značné míry nesouhlasně vyjádřil k preventivně-sankčnímu pojetí náhrady nemajetkové újmy za zásah do osobnostních práv zastávanou i Ústavním soudem, přičemž tento svůj názor opřel o závěry části odborné veřejnosti [bližze viz část 1. a) a b) tohoto nálezu].

7. V návaznosti na Nejvyšším soudem vyslovený právní názor vrchní soud napadeným rozsudkem ze dne 29. 3. 2022 č. j. 3 Co 105/2018-377 potvrdil povinnost vedlejší účastnice zaplatit stěžovatelce částku 1 200 000 Kč. Dovolání stěžovatelky následně odmítl Nejvyšší soud napadeným usnesením ze dne 14. 12. 2022 č. j. 25 Cdo 2846/2022-394.

II.

Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že zejména právní názor vyjádřený Nejvyšším soudem v rozsudku č. j. 25 Cdo 1004/2020-356 nerespektuje ustálenou judikaturu Ústavního soudu. Tento nesprávný právní názor vedl k vydání, resp. potvrzení, napadených rozhodnutí. Stěžovatelka odkazuje na náleze ze dne 2. 11. 2021 sp. zn. I. ÚS 668/21 (N 192/109 SbNU 58), podle kterého peněžitě zadostiučinění neplní pouze funkci satisfakční, ale i funkci sankční. V tomto ohledu považuje za příléhavé závěry vrchního soudu uvedené v rozsudku č. j. 3 Co 105/2018-328. Byť částka 4 000 000 Kč přesahuje běžně přiznávané částky, má za to, že odpovídá mimořádným okolnostem (včetně zisku vedlejší účastnice ve výši přibližně 3 600 000 Kč) a vyhovuje i požadavku přiměřenosti.

9. Jestliže Nejvyšší soud vyslovil právní názor, že je preventivně-sankční funkci peněžitého zadostiučinění možné uplatnit pouze v rámci primární funkce kompenzačně-satisfakční, a konkrétní výši poměřoval s jinými zásahy do osobnostních práv, pak své rozhodnutí i rozhodnutí na něj navazující zatížil vadou dosahující protiústavnosti.

10. Stěžovatelka zdůraznila, že vedlejší účastnice je součástí nadnárodního koncernu, který i nadále vydává stovky titulů v mnoha zemích (včetně České republiky), a proto je nadále uplatnitelná odrazující funkce náhrady nemajetkové újmy v penězích. Prodejem bulvárních periodik vydělává řádově miliony za vydání jednoho čísla (bez reklamy a inzerce). Zásah do osobnostních práv stěžovatelky byl rozsáhlý, neboť nepravdivá difamační sdělení byla uveřejněna v časopise s vysokou čteností (512 000 osob v roce 2011) a následně byla přebrána dalšími médii včetně televizního vysílání. Z dokazování vyplynulo, že vedlejší účastnice byla motivována čistě ekonomickými zájmy, což soudy dostatečně nezohlednily. Požadovaná náhrada nemajetkové újmy v penězích se v tomto světle jeví jako spíše nízká. Přiznaná náhrada naopak nedostatečně plní zejména preventivně-sankční funkci a může vést k tomu, že se delikttní jednání vedlejší účastnici "vyplatí".

III.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud posoudil procesní předpoklady řízení a shledal, že ústavní stížnost splňuje náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu a byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí. Stěžovatelka je v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu zastoupena advokátem. Ústavní stížnost je přípustná, neboť před jejím podáním stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

IV.

Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení a replika stěžovatelky

12. Ústavní soud si vyžádal vyjádření městského soudu, vrchního soudu, Nejvyššího soudu a vedlejší účastnice. Jejich vyjádření následně zaslal stěžovatelce na vědomí a poskytl jí příležitost k případné replice.

13. Městský soud pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku. Vrchní soud uvedl, že byl při vydání napadeného rozsudku vázán právním názorem Nejvyššího soudu.

14. Podle Nejvyššího soudu by stěžovatelka za ústavně konformní řešení považovala podíl na ziscích vedlejší účastnice z prodeje jejích bulvárních periodik. To dovozuje ze stěžovatelkou uváděného rozboru ekonomických poměrů vedlejší účastnice. Takové východisko není pro stanovení výše peněžitého zadostiučinění použitelné. Zopakoval, že přiznáním náhrady nemajetkové újmy v penězích v několikamilionové částce by došlo k vytvoření nerovnováhy oproti jiným zásahům do osobnostních práv. Aby náhrada měla skutečně odrazující efekt, musela by být v likvidační výši, jinak by vydavatelství pouze přizpůsobila obchodní politiku a potenciální vysoké náhrady by promítla do ceny svých produktů. Nejvyšší soud si je vědom judikatury Ústavního soudu a její závěry uplatnil s přihlédnutím k požadavku proporcionality. Peněžitě zadostiučinění nemá vést k obohacení poškozené osoby a případná sankce může být řešena pouze prostřednictvím institutů trestního práva.

15. Vedlejší účastnice se k ústavní stížnosti nevyjádřila.

16. Stěžovatelka v replice předně uvedla, že argumentaci Nejvyššího soudu považuje za spekulativní. Upozornila, že i Nejvyšší soud v uplynulých letech přispěl k navýšení náhrad nemajetkové újmy, konkrétně podle § 2958 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (občanský zákoník). Má za to, že rovnováha náhrad nemajetkové újmy za zásahy do různých osobnostních práv není nutně vytvářena ekvivalentními peněžními plněními. Nejvyšší soud zcela pominul stěžovatelkou citovaný náleze sp. zn. I. ÚS 668/21, který výslovně vyvrací závazný právní názor Nejvyššího soudu vyjádřený v rozsudku č. j. 25 Cdo 1004/2020-356.

17. Stěžovatelka dodatečně požádala o odložení vykonatelnosti napadených rozhodnutí. Ústavní soud této žádosti vyhověl a vykonatelnost odložil usnesením ze dne 27. 11. 2024 sp. zn. I. ÚS 428/23.

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

18. V řízení o ústavní stížnosti již není zpochybňován závěr o existenci neoprávněného zásahu do práva stěžovatelky na ochranu osobnosti, konkrétně její cti a dobré pověsti. Uveřejnění nepravdivého nařčení pozůstalé manželky z toho, že se ve dnech, kdy její manžel umíral, odjela bavit s milencem do lázní, je i podle soudů natolik závažné, že odůvodňuje přiznání náhrady nemajetkové újmy v penězích ve smyslu § 13 odst. 2 a 3 předchozího občanského zákoníku, a to v mimořádné výši. Otázkou v posuzované věci tak zůstává, zda je přiznaná částka peněžitého zadostiučinění ve výši 1 200 000 Kč dostatečná.

19. Z hlediska posouzení ústavnosti je podstatné, zda soudy v napadených rozhodnutích respektovaly ústavní požadavky kladené na rozhodování o peněžitém zadostiučinění jakožto jednoho z prostředků ochrany základních lidských práv.

20. Ústavní soud se při přezkumu zaměřil zejména na závazný právní názor Nejvyššího soudu vyjádřený v rozsudku č. j. 25 Cdo 1004/2020-356, neboť právě na něm jsou založena napadená rozhodnutí. Navzdory judikatuře Ústavního soudu se v něm Nejvyšší soud s odkazem mj. na názory části odborné veřejnosti opakovaně přihlásil ke svému zdrženlivému až odmítavému postoji k preventivně-sankční funkci peněžitého zadostiučinění.

21. Ústavní soud se k otázce stanovování přiměřeného peněžitého zadostiučinění za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti ve svých nálezech již opakovaně vyjádřil, a to i v souvislosti s tzv. bulvárními médii. S ohledem na přetrvávající pnutí rozdílných přístupů k této problematice však považuje za nezbytné na argumentaci zastávanou Nejvyšším soudem znovu podrobněji reagovat.

22. Ústavní soud nejprve shrne judikaturu Nejvyššího soudu a jeho hlavní výhrady vůči preventivně-sankční funkci náhrady nemajetkové újmy v penězích (1.), s přihlédnutím k vlastní judikatuře tyto výhrady vypořádá a zformuluje obecná východiska (2.), která následně uplatní na věc stěžovatelky (3.).

1. Judikatura Nejvyššího soudu a jeho výhrady k preventivně-sankční funkci náhrady nemajetkové újmy v penězích za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti

23. Nejvyšší soud se otázkou přiměřenosti náhrady nemajetkové újmy v penězích za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti opakovaně zabýval v celé řadě svých rozhodnutí. Mnohá z nich se týkala přímo činnosti (bulvárních) médií. Na tomto místě je rovněž vhodné zmínit, že v mezidobí nabyt účinnosti občanský zákoník. Nejvyšší soud se však výslovně přihlásil ke kontinuitě rozhodovací činnosti, neboť podstata předchozí i nynější zákonné úpravy práva na ochranu osobnosti zůstala zachována bez výraznějších změn. Obecná východiska judikatury vztahující se k předchozímu občanskému zákoníku jsou tedy i nadále přiměřeně použitelná (srov. např. rozsudek ze dne 19. 9. 2018 sp. zn. 25 Cdo 894/2018, uveřejněný pod č. 85/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu; rozsudek ze dne 10. 7. 2020 sp. zn. 25 Cdo 167/2019; rozsudek ze dne 17. 12. 2020 sp. zn. 25 Cdo 1752/2019, uveřejněný pod č. 73/2021 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu; rozsudek ze dne 22. 2. 2023 sp. zn. 25 Cdo 2262/2021; rozsudek ze dne 21. 2. 2024 sp. zn. 25 Cdo 503/2023, ve znění opravného usnesení ze dne 12. 3. 2024).

24. Peněžité zadostiučinění podle § 13 odst. 2 předchozího občanského zákoníku je jednou z občanskoprávních sankcí, která nastupuje v případech, že jiné mírnější prostředky ochrany osobnosti nejsou z hlediska nápravy újmy (samostatně) dostatečné (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2003 č. j. 30 Cdo 1542/2003, rozsudek ze dne 10. 7. 2020 sp. zn. 25 Cdo 167/2019). Jde zejména o zásahy, v důsledku nichž došlo ke snížení lidské důstojnosti fyzické osoby ve značné míře, což zjednodušeně znamená, že by nastalou nemajetkovou újmu pociťovala jako závažnou zpravidla každá fyzická osoba nacházející se v obdobné situaci a postavení (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2003 sp. zn. 30 Cdo 2005/2003; rozsudek ze dne 7. 10. 2009 sp. zn. 30 Cdo 4431/2007, uveřejněný pod č. 98/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu; rozsudek ze dne 16. 12. 2008 sp. zn. 30 Cdo 427/2007; rozsudek ze dne 27. 9. 2012 sp. zn. 30 Cdo 83/2011 nebo rozsudek ze dne 31. 1. 2012 sp. zn. 30 Cdo 1084/2010).

25. Zákon nevymezuje hranici peněžitého zadostiučinění, ať už minimální či maximální. Pouze stanovuje, že musí být přiměřené (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 9. 2008 sp. zn. 30 Cdo 535/2007). Při určení jeho výše se proto uplatní § 136 o. s. ř.

26. Základem pro stanovení přiměřené výše peněžitého zadostiučinění je úplně zjištěný skutkový stav a objektivní a přezkoumatelná kritéria, která umožní kvantitativní posouzení neomezeného okruhu souvislostí posuzovaného případu a jejich promítnutí do rozhodnutí. Soudy musí přihlídnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru zasažené hodnoty osobnosti, k trvání či rozsahu vzniklé nemajetkové újmy. V případech zahrnujících média se intenzita neoprávněného zásahu může odvíjet mj. od četnosti, délky a opakovanosti, ale také od množství osob, které se se zveřejněnými informacemi mohly seznámit, tj. např. od počtu prodaných výtisků (cit. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 1092/2011; cit. rozsudek sp. zn. 25 Cdo 1752/2019). Stejně tak může roli hrát následný ohlas veřejnosti či vliv na postavení a uplatnění poškozené fyzické osoby ve společnosti (cit. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 36/2015; rozsudek ze dne 30. 11. 2006 sp. zn. 30 Cdo 2919/2006).

27. Takto definovaná (demonstrativní) kritéria mají zajistit, že skutečně dojde k přiměřenému zmírnění nastalé závažné nemajetkové újmy (blíže srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007 sp. zn. 30 Cdo 2625/2007; cit. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 2005/2003 nebo cit. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 4431/2007). Zohlednit je nutné jak okolnosti na straně poškozeného, tak i samotného původce (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2015 sp. zn. 30 Cdo 36/2015).

28. Na straně původce má jít mj. o postoj ke škodní události, pohnutku, vědomí o významu narušeného statku pro poškozeného, snahu o odčinění následků, dopad do jeho duševní sféry, formu a míru zavinění, hospodářský prospěch a v omezeném rozsahu i jeho majetkové poměry. Právě majetkové poměry původce chápe Nejvyšší soud jako výjimečný nástroj zmírnění přílišné tvrdosti zákona. Mezi hodnotou majetku původce a výší náhrady újmy však neexistuje přímá úměra. Zásadně není podstatná pro zvýšení peněžité částky, ale spíše naopak, má jít o korektiv, který zajistí, že výše náhrady pro původce nebude likvidační (cit. rozsudek sp. zn. 25 Cdo 894/2018; cit. rozsudek sp. zn. 25 Cdo 167/2019). Na straně poškozeného pak mají soudy přihlížet zejména k míře snížení jeho důstojnosti či vážnosti ve společnosti, subjektivnímu významu postiženého statku, vlivu zásahu na jeho profesní, společenské a rodinné postavení apod. (cit. rozsudek sp. zn. 25 Cdo 167/2019).

29. Účelem přiměřeného zadostiučinění (morálního i peněžitého) je podle Nejvyššího soudu "přiměřeně s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu, optimálně, a tím účinně, vyvážit a zmírnit nepříznivý následek neoprávněného zásahu, tj. nemajetkovou újmu vzniklou na osobnosti fyzické osoby." Za podstatu relutární náhrady nemajetkové újmy považuje její satisfakční funkci. Ohledně preventivně-sankční funkce v obecné rovině zastává stanovisko, že "ji nelze vylučovat" (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 9. 2008 sp. zn. 30 Cdo 535/2007; cit. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 1084/2010; cit. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 83/2011; rozsudek ze dne 22. 10. 2020 sp. zn. 25 Cdo 3703/2019).

30. Ve své dřívější judikatuře nicméně Nejvyšší soud poukazoval na to, že ačkoli má odpovědnost za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti objektivní povahu, posouzení subjektivního prvku zavinění je klíčovým hlediskem pro případné navýšení relutární náhrady nemajetkové újmy. Prosazoval, aby soudy adekvátně zdůvodňovaly, zda a jak se preventivně-sankční funkce promítla do výsledné částky (cit. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 4842/2010; rozsudek ze dne 21. 12. 2009, sp. zn. 30 Cdo 5188/2007). Její zásadní význam spatřoval zejména v případech, v nichž mělo hrozit, že se neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti bude opakovat (rozsudek ze dne 12. 12. 2012 sp. zn. 30 Cdo 1231/2011).

31. I v přímé reakci na závěry klíčového nálezu ze dne 6. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 1586/09 (N 43/64 SbNU 491) Nejvyšší soud respektoval, že účelem peněžitého zadostiučinění je odrazovat rušitele chráněných osobnostních statků a jeho možné následovníky od protiprávního jednání. Uznal, že jde o nástroj speciální i generální prevence (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2012 sp. zn. 30 Cdo 1092/2011; též cit. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 1231/2011; rozsudek ze dne 21. 11. 2018 sp. zn. 30 Cdo 439/2018, potažmo rozhodnutí v něm citovaná).

32. Teprve v pozdějších rozhodnutích svoji pozici upravil tak, že preventivně-sankční funkci lze zohledňovat pouze odvozeně a zprostředkovaně v rámci primární funkce satisfakční a kompenzační. Nejvyšší soud na základě názorů právní teorie (např. Doležal/Melzer in Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. Praha: Leges, 2018, s. 953-954; Knapp, V. Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 36-37; Doležal, R. Sankční funkce náhrady újmy - punitive damages v českém právu? Právní rozhledy 8/2018, s. 279; Ryška, M. Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti, Právní rozhledy č. 9/2009, str. 305 a násl.) a s odkazem na odlišné stanovisko Ivany Janů k nálezu sp. zn. I. ÚS 1586/09 upozornil, že punitivní (trestající) pojetí náhrady nemajetkové újmy je kontinentálnímu právu cizí. Česká právní úprava odpovědnosti za újmu až na výjimky neplní represivní funkci, tu občanské právo zásadně ponechává právu trestnímu, resp. správnímu. Žádný zákon nestanovuje trestní složku peněžitého zadostiučinění, natož její výši. Takto pojmávané sankce by tedy byla v rozporu se zásadou nulla poena sine lege certa. Sankční náhrada újmy nemůže být přípustná i z důvodu možných likvidačních účinků a vzniku bezdůvodného obohacení na straně poškozeného. Pojem sankce je proto nutné vnímat pouze jako jednu ze složek právní normy. Samotné uložení povinnosti náhrady nemajetkové újmy v penězích jako následek porušení zákonného příkazu či zákazu tedy zahrnuje jak prvek preventivní, tak i prvek sankční (viz cit. rozsudek 25 Cdo 1752/2019).

33. Existence preventivně-sankční funkce podle Nejvyššího soudu nemůže vést k exemplárnímu potrestání původce neoprávněného zásahu, tedy že by přiznaná částka měla být natolik vysoká, aby se porušování práva na ochranu osobnosti fyzických osob "nevyplácelo". Generální i speciální prevence je zajištěna obecným povědomím o tom, že se poškozená osoba vždy domůže nápravy či zmírnění následků, bude-li o to usilovat. Zásadní argument proti sankční náhradě újmy spatřuje Nejvyšší soud v procesní rovině, neboť případné potrestání soukromé osoby vyžaduje, aby orgány veřejné moci vyhledávaly okolnosti svědčící pro vinu i nevinu pachatele, čemuž civilní řízení nevyhovuje. Stejně tak je nepřipustné, aby docházelo k disproporcím ve výši finanční satisfakce při srovnatelných zásazích, avšak způsobených různě movitými původci. "Stejně jako v případě náhrady majetkové újmy není žádný rozumný důvod pro to, aby se osobě poškozené 'chudým' škůdcem dostalo násobně nižšího zadostiučinění za obdobný zásah do téhož osobnostního práva než 'šťastnějšímu' poškozenému, jehož osobnost byla zasažena movitým původcem zásahu." Ani podnikatelská činnost postavená na sběru a publikování šokujících, skandálních a intimních informací o veřejně známých osobnostech sama o sobě neodůvodňuje navýšení částky nad rámec satisfakční funkce. Pouze na základě majetkových poměrů původce zásahu nelze připustit přiznávání násobně vyšších částek, než je obvyklé v jiných případech obdobně intenzivní nemajetkové újmy (rozsudek v nyní posuzované věci č. j. 25 Cdo 1004/2020-356).

34. V jiném rozhodnutí však Nejvyšší soud v souladu se závěry nálezu sp. zn. I. ÚS 1586/09 připustil, že "sankční (preventivně-sankční) funkci ve smyslu punitivním (trestajícím) lze snad výjimečně připustit v případech zásahů do práva na čest, důstojnost, popřípadě soukromí ze strany informačních médií. V těchto případech část literatury a judikatury dovozuje, že náhrada nemajetkové újmy musí být tak vysoká, aby byla způsobila od závažných neoprávněných zásahů do osobnostních práv účinně odradit, a aby se jim takové zásahy vedené snahou o hospodářský prospěch (prodejnost, sledovanost) tzv. nevyplácely." (cit. rozsudek sp. zn. 25 Cdo 894/2018). V rozsudku ze dne 15. 12. 2020 sp. zn. 25 Cdo 27/2020, uveřejněném pod č. 59/2021 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu (zrušeném nálesem sp. zn. I. ÚS 668/21), tento postoj naopak relativizoval, když uvedl, že šlo pouze o poznámku nad rámec nosných důvodů rozhodnutí (obiter dictum), neboť nešlo o tzv. mediální kauzu, ale o ztrátu osoby blízké.

35. Stanovení částky, která by bulvární média od dalšího protiprávního jednání dostatečně odradila, by nadto podle Nejvyššího soudu bylo nevhodné, neboť by soudy musely provádět detailní analýzu jejich ekonomického stavu, což by překročilo rozsah únosného dokazování. I proto nelze zajistit, aby peněžitě zadostiučinění bylo přiměřené intenzitě újmy a současně citelně postihovalo původce zásahu. Zásadní význam pro ochranu práva na ochranu osobnosti by proto mělo představovat uložení povinnosti zdržet se zásahů. Teprve nerespektování takového zákazu by otvíralo prostor pro výjimečné zvyšování náhrady nemajetkové újmy v penězích nad rámec běžně přiznávaných (cit. rozsudek sp. zn. 25 Cdo 1752/2019).

36. Významnou metodou, kterou Nejvyšší soud využívá při přezkumu přiměřenosti výše peněžitě zadostiučinění, je metoda srovnávací. Pomyslnou horní hranici přiměřenosti částek přiznávaných za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti ze strany bulvárních médií stanovuje Nejvyšší soud s ohledem na výši náhrad za usmrcení osoby blízké, neboť v těchto případech je míra utrpení nesrovnatelná a stěžejí kompenzovatelná. I Evropský soud pro lidská práva (dále jen "ESLP") podle něj nejvyšší náhrady [kolem 100 000 EUR) poskytuje pouze za výjimečné zásahy do práva na život podle čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"). Za zásahy do práva na respektování rodinného a soukromého života ESLP přiznává 10-30 % uvedené částky (cit. rozsudek sp. zn. 25 Cdo 1752/2019). Konkrétní rozhodnutí ESLP nicméně Nejvyšší soud neuvádí.

37. V návaznosti na nález ze dne 22. 12. 2015 sp. zn. I. ÚS 2844/14 Nejvyšší soud rovněž začal porovnávat částky присouzené v jiných případech, a to nejen obdobných, ale i v těch, v nichž šlo o zásah do jiných osobnostních práv (srov. cit. rozsudek sp. zn. 25 Cdo 894/2018, cit. rozsudek sp. zn. 25 Cdo 2262/2021; usnesení ze dne 30. 11. 2022 sp. zn. 25 Cdo 2243/2022; též cit. rozsudek sp. zn. 25 Cdo 503/2023). Připustil však, že tento požadavek nelze vykládat tak, že např. náhrada nemajetkové újmy za usmrcení osoby blízké musí být vždy vyšší než náhrada za zásah do cti, důstojnosti, popřípadě soukromí (cit. rozsudek sp. zn. 25 Cdo 894/2018).

38. Ani tento přístup Nejvyššího soudu ovšem není konzistentní, neboť ve své dřívější judikatuře zastával názor, že vzhledem k potřebě konkretizace a individualizace každého případu není opodstatněné porovnávat výši peněžitě zadostiučinění v jiných sporech (rozsudek ze dne 27. 9. 2012 sp. zn. 30 Cdo 4842/2010; rozsudek ze dne 27. 9. 2011 sp. zn. 30 Cdo 4380/2009).

2. Stanovení výše náhrady újmy náhrady nemajetkové újmy v penězích za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti v judikatuře Ústavního soudu

39. V této části Ústavní soud nejprve formuluje obecná ústavní východiska pro stanovení přiměřené výše peněžitě zadostiučinění za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti, a to s důrazem na vypořádání výhrad Nejvyššího soudu vůči preventivně-sankční funkci [2. a) a b)]. Následně obecná východiska uplatní na nyní posuzovanou věc [3.].

a) Obecná východiska

40. Ústavní soud předně připomíná, že právo na respektování soukromého a rodinného života v sobě zahrnuje povinnost států přijmout taková opatření, která zajistí ochranu i ve vzájemných vztazích mezi jednotlivci. Je přitom již notorií, že ochrana musí být praktická a účinná, nikoli pouze teoretická a iluzorní. [viz např. rozsudek ESLP ze dne 24. 6. 2004 ve věci Von Hannover proti Německu, stížnost č. 59320/00, bod 57]. Nestačí proto, pokud je zaručena "pouze" následná náprava či zmírnění následků neoprávněných zásahů, ale je rovněž třeba jim dostatečně předcházet.

41. Uložení povinnosti nahradit nemajetkovou újmu v penězích za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti představuje jeden z nástrojů sloužících k ochraně důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a jména podle čl. 10 odst. 1 Listiny a práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny, potažmo čl. 8 Úmluvy. V obecné rovině jde o přípustný prostředek omezení svobody projevu, a to za předpokladu, že je stanovena výše přiměřená vůči sledovanému legitimnímu cíli, což ve své judikatuře potvrdil rovněž ESLP. Stejně tak aproboval peněžitě zadostiučinění jako formu preventivního opatření proti pomlouvačným nařčením [viz též rozsudek ESLP ze dne 16. 6. 2005 ve věci Independent News and Media and Independent Newspapers Ireland Limited proti Irsku, stížnost č. 55120/00, bod 110; ze dne 13. 7. 1995 ve věci Tolstoy Miloslavsky proti Spojenému království, stížnost č. 18139/91, body 49, 54].

42. Ústavní soud stejně jako Nejvyšší soud předpokládá přiznání peněžitého zadostiučinění pouze tehdy, nepostačuje-li zadostiučinění morální, tj. v případech, v nichž došlo ke snížení důstojnosti fyzické osoby nebo její vážnosti ve společnosti ve značné míře (nález sp. zn. I. ÚS 1586/09). Stejně tak jsou Ústavní soud a Nejvyšší soud ve shodě, že určit konkrétní výši náhrady může být obtížné, soudy proto mohou uplatnit volnou úvahu ve smyslu § 136 o. s. ř. Jejich rozhodování však musí předcházet úplné zjištění skutkového stavu a musí být založeno pokud možno na jednotných objektivních kritériích, která jsou způsobilá zajistit, že přiznané peněžité zadostiučinění skutečně bude přiměřené s ohledem na svůj účel [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 668/21, bod 30].

43. S uvedeným souvisí i význam řádného (přezkoumatelného) odůvodnění soudního rozhodnutí, které je nedílnou součástí záruk spravedlivého procesu vyplývajících zejména z čl. 36 odst. 1 Listiny a které slouží mj. k naplnění zásady zákazu libovůle [blíže viz např. nález ze dne 26. 6. 2023 sp. zn. II. ÚS 297/22, bod 29; nález ze dne 28. 3. 2023 sp. zn. III. ÚS 3272/22, bod 22; nález ze dne 15. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227), bod 21].

44. Podle § 13 odst. 3 předchozího občanského zákoníku musí soudy přihlídnout k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva na ochranu osobnosti došlo. Soudy jsou povinny hodnotit všechny relevantní (přítěžující i polehčující) okolnosti konkrétní věci, a to jak na straně původce neoprávněného zásahu, tak i na straně poškozeného (nález sp. zn. I. ÚS 668/21, bod 37 a 40).

45. Obdobně Ústavní soud ve své judikatuře vychází z toho, že základním hlediskem pro stanovení výše peněžitého zadostiučinění je závažnost a intenzita neoprávněného zásahu. V souvislosti s pomlouvačnými a nepravdivými nařčeními zdůrazňuje, že v jejich důsledku dochází k narušení intimní sféry soukromého života jednotlivce, která zahrnuje samotnou podstatu lidství a lidské důstojnosti. Takový zásah lze považovat za jeden z nejcitlivějších, přičemž nezáleží na tom, zda jde o veřejně známou a činnou osobu či nikoli. Jakékoli snižování lidské důstojnosti je zásahem velmi závažným a těžko napravitelným. Lidská důstojnost je jednou ze základních ústavních a lidskoprávních hodnot, ale i nezastupitelnou součástí demokratické společnosti (blíže viz nález sp. zn. I. ÚS 1586/09, zejména bod 33).

46. Závažnost a intenzita neoprávněného zásahu se bude odvíjet např. od povahy nepravdivého a pomlouvačného nařčení či postavení poškozené osoby včetně její zranitelnosti v konkrétní situaci [přiměřeně viz též rozsudek ESLP ze dne 19. 6. 2012 ve věci Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH proti Rakousku (č. 2), stížnost č. 1593/06, bod 60,]. Zohledněn by měl být i faktický dosah nařčení, tj. míra jeho rozšíření ve veřejném prostoru (přiměřeně viz rozsudek ESLP ze dne 19. 6. 2012 ve věci Krone Verlag GmbH proti Rakousku, stížnost č. 27306/07, bod 60). Výše peněžitého zadostiučinění musí odrážet nejen útrapy duševní a emocionální, ale i ty související se snížením vážnosti poškozené osoby ve společnosti. Další podstatné okolnosti lze dovodit i z judikatury Nejvyššího soudu (viz blíže body 25 až 27 tohoto nálezu).

47. Takto stanovená výše peněžitého zadostiučinění by měla naplňovat její satisfakční (kompenzační a reparační) funkci směřující k vyvážení a zmírnění nepříznivého následku neoprávněného zásahu. Náhrada nemajetkové újmy v penězích musí zároveň plnit i další důležitou funkci, a to preventivně-sankční. Nejvyšší soud však tuto funkci vykládá způsobem, který z ustálené judikatury Ústavního soudu nevyplývá, a i proto ji ve své podstatě odmítá.

b) Preventivně-sankční funkce

48. V obecné rovině je neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti soukromoprávním deliktem a přiměřené zadostiučinění je jednou ze sankcí, která již ze své podstaty má odrazovat rušitele chráněných osobnostních statků a jeho možné následovníky od protiprávního jednání (blíže viz nález sp. zn. I. ÚS 1586/09, bod 36; též sp. zn. I. ÚS 668/21, body 31-32). Bylo by ovšem bláhové domnívat se, že dostatečnou prevenci zajistí pouhé povědomí potenciálních rušitelů o tom, že se poškozený vždy domůže nápravy či zmírnění následků, bude-li o to usilovat (a contrario odlišné stanovisko Ivany Janů k nálezu sp. zn. I. ÚS 1586/09, též např. cit. rozsudek

25 Cdo 1752/2019 či rozsudek v nyní projednávané věci č. j. 25 Cdo 1004/2020-356).

49. Na právo nelze nazírat optikou nedostizného ideálu, ale je nezbytné jej vnímat v kontextu společenské reality. I s využitím této perspektivy je možné dosáhnout účinné ochrany práv jednotlivců. Ze stejného důvodu soudy nemohou beze zbytku lpět na doktrinní čistotě, neboť by takový přístup mohl vést k snadným, avšak pouze zdánlivě správným rozhodnutím. Soudy se v konkrétním případě nemohou pouze s odvoláním na "část odborné veřejnosti" zbavit svojí odpovědnosti nalézt funkční a spravedlivé řešení. Nadto ani v rovině právní teorie názor na preventivně-sankční funkci náhrady nemajetkové újmy v penězích (nedůsledně) zastávaný Nejvyšším soudem nepřevládá. Úvahy se ubírají spíše směrem, jakým způsobem preventivně-sankční funkce dosáhnout, než zda ji vůbec uplatňovat [kromě zdrojů citovaných v judikatuře Ústavního soudu srov. též např. Janeček, V. Sankční náhrada škody. Právník, roč. 152 (2013), č. 10, str. 989-1012; Ryška, M. § 2957 Okolnosti zvláštního zřetele hodné. In: Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2024, a zdroje v něm uvedené].

50. Proto nelze přehlížet existenci (typově spíše omezených) případů neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti, které sice nedosahují správněprávní či trestněprávní intenzity, ale přesto je u nich zesílená potřeba uplatnit preventivně-sankční funkci postihu, a to mj. s ohledem na povahu zavinění původce. Byť je odpovědnost za tento soukromoprávní delikt vystavěna na objektivním principu, subjektivní prvek zavinění je významný právě pro následné stanovení výše peněžitého zadostiučinění jako sankce za porušení právní povinnosti. Základní myšlenkou preventivně-sankční funkce je, že forma a míra zavinění má podstatný vliv na intenzitu zásahu do osobnostních práv, a tudíž přímo ovlivňuje potřebu nižšího či vyššího peněžitého zadostiučinění. Preventivně-sankční funkce se tedy neuplatňuje odděleně od satisfakční funkce relutární náhrady, jak naznačuje Nejvyšší soud, ale naopak je její nepostradatelnou součástí (viz cit. nález sp. zn. I. ÚS 1586/09, body 34, 35 a 37).

51. S formou a mírou zavinění rovněž úzce souvisí charakter původce neoprávněného zásahu, ale i další okolnosti protiprávního jednání včetně jeho pohnutek. Tzv. bulvární média v tomto ohledu zastávají specifickou pozici. Jejich podnikatelská činnost je totiž založena z velké části na úmyslném zveřejňování senzačních pomlouvačných a lidskou důstojnost snižujících nařčeních veřejně činných a známých osob. Převažujícím účelem jejich produkce je majetkový prospěch, který se přitom odvíjí od parametrů určujících i intenzitu zásahu. Zvýšený prodej tisku či ekvivalentních digitálních produktů (včetně reklamy a inzerce) totiž vede nejen k vyšším ziskům, ale zároveň i k širšímu dosahu a rozsahu újmy (viz bod 48 tohoto nálezu; blíže též nález sp. zn. I. ÚS 1586/09, body 35-36, 44).

52. Ústavní soud na tomto místě rovněž poznamenává, že míra ochrany svobody projevu je u zpráv bulvárního charakteru významně oslabena (srov. též např. rozsudek ESLP ze dne 10. 5. 2011 ve věci Mosley proti Spojenému království, stížnost č. 48009/08, body 113-114). V těchto případech neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti tedy lze přijímat opatření s cílem odradit původce od protiprávního jednání a zajistit účinnou ochranu práv jednotlivců. Výše náhrady nemajetkové újmy však ani u tzv. bulvárních médií nemůže být likvidační, neboť i nepřiměřenou výší peněžitého zadostiučinění může dojít k porušení práva na svobodu projevu [viz nález ze dne 6. 2. 2023 sp. zn. III. ÚS 771/22; bod 34; přiměřeně též op. cit. rozsudek ESLP ve věci Independent News and Media and Independent Newspapers Ireland Limited proti Irsku, bod 114; rozsudek ESLP ze dne 18. 1. 2011 ve věci MGN Limited proti Spojenému království, stížnost č. 39401/04, bod 201]. V tomto ohledu je tedy vhodné poupravit závěry nálezu sp. zn. I. ÚS 1586/09, bod 44.

53. To však nic nemění na tom, že právě ekonomizaci neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti je třeba účinně bránit, a to v souladu s obecným principem uplatňovaným i v soukromém právu, podle něž nikdo nemůže těžit z vlastního protiprávního jednání (nemo turpitudinem suam allegare potest). Majetkový prospěch na úkor jiných je jednou z nejpřízemnějších pohnutek. Poškozený by se kromě náhrady nemajetkové újmy teoreticky mohl domáhat vydání bezdůvodného obohacení, což je ovšem velmi obtížné, až nemožné, a proto tento nárok není obecně považován za účinný prostředek nápravy (blíže viz nález ze dne 15. 1. 2025 sp. zn. Pl. ÚS 26/24).

54. Teze, že na neoprávněném zásahu nesmí jejich původci "vydělat" (tj. nesmí se jim "vyplatit"), je racionální a opodstatněná, a to i z hlediska předcházení porušování práv jednotlivců. I výši zisků, které bulvární médium v souvislosti s neoprávněným zásahem (přímo i nepřímo) utržilo, tedy mohou soudy zohlednit v rámci svého volného uvážení o přiměřenosti peněžitého zadostiučinění tak, aby výsledná částka odrážela nejen rozsah způsobené nemajetkové újmy, ale rovněž společenskou závadnost a nepřípustnost daného protiprávního jednání. Omezení lze vycházet i z celkových majetkových poměrů původce (viz též cit. nález sp. zn. III. ÚS 771/22, bod 34).

55. Výše popsáný přístup Ústavního soudu umožňuje posuzovat přiměřenost peněžitého zadostiučinění i s ohledem na jeho individuálně trestající a odrazující účel, ale nepřímo i účel obecně předcházející. Právě v tomto smyslu je tedy nutné vnímat preventivně-sankční funkci relutární náhrady. Zvýšení částky peněžitého zadostiučinění na základě přihlédnutí k uvedeným okolnostem samo o sobě neznamená bezdůvodné obohacení poškozených, jak uvádí Nejvyšší soud. Jejich význam z hlediska naplnění satisfakční funkce i funkce preventivně-sankční se totiž vzájemně prolíná. Do značné míry abstraktní povaha nemateriální újmy způsobená neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti takřka znemožňuje určit hranici mezi tím, kde končí její odčinění a kde již začíná "trest" jejího původce či "odstrašení" potenciálních následovníků. Pro stanovení výše peněžitého zadostiučinění a případný přezkum její přiměřenosti tudíž není rozhodné exaktní rozlišení jednotlivých funkcí, ale úplnost a přesvědčivost vypořádání všech podstatných skutečností na základě objektivních kritérií vyplývajících z § 13 odst. 3 předchozího občanského zákoníku a související ustálené judikatury.

56. K dalším výhradám Nejvyššího soudu lze stručně poznamenat, že z judikatury Ústavního soudu nevyplývá, že by přiznaná částka mohla představovat exemplární civilní sankci. Ústavní soud totiž již v opakovaně zmíněném nálezu sp. zn. I. ÚS 1586/09 zdůraznil, že výše náhrady nemajetkové újmy se "nemůže blížit náhradám přiznávaným z titulu právního institutu punitive damages (či obdobnému institutu exemplary damages) aplikovaného v anglo-americkém prostředí v rámci tort law, kde jsou v obdobných případech ukládána plnění i v řádu desítek či stovek milionů dolarů jako soukromá sankce žalovanému a současně vysoká odměna úspěšnému žalobci, který se nebál podstoupit riziko a nepříjemnosti spojené s vedením sporu." (blíže viz nález sp. zn. I. ÚS 1586/09, bod 38).

57. Dostatečné záruky toho, že přiznávané částky peněžitého zadostiučinění nebudou nepřiměřené, natož likvidační, spočívají nejen v předestřených objektivních kritériích, ale též v samotné podstatě civilního procesu. Nelze totiž zapomínat na to, že soudy jsou vázány žalobním návrhem (§ 79 odst. 1 o. s. ř.), byť s určitou výjimkou stanovenou v § 153 odst. 2 o. s. ř., který umožňuje zvýšení náhrady újmy v případě přitěžujících okolností (bližší viz nálezy sp. zn. I. ÚS 1586/09, body 38 a 39). Civilní řízení je nadto ovládáno zásadou projednací, jak sám poznamenává i Nejvyšší soud, tudíž soudy vychází zásadně z tvrzení stran a důkazů označených k jejich prokázání (§ 120 o. s. ř.).

58. Nepřípadná je tedy též úvaha o tom, že by soudy musely za účelem stanovení výše peněžitého zadostiučinění provádět "detailní analýzu ekonomického stavu původce neoprávněného zásahu". Ústavní soud znovu zdůrazňuje, že preventivně-sankční funkce nečiní z relutární náhrady trestněprávní sankci, která by vyžadovala tomu odpovídající záruky trestního procesu z hlediska rozhodování o vině a trestu (srov. též tzv. Engel kritéria formulovaná v rozsudku ESLP ze dne 8. 6. 1976 ve věci Engel a další proti Nizozemsku, stížnosti č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72).

59. Ambicí preventivně-sankční funkce peněžitého zadostiučinění za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti není nahrazení institutů veřejného práva. Nelze ovšem přehlížet, že i ty jsou terčem kritiky z důvodu jejich faktické bezzubosti (např. Janeček, V. K přípustnosti sankční náhrady škody. Právní rozhledy, 2013, č. 5, str. 160-161), ale právě i z důvodu možnosti využití mírnějších soukromoprávních prostředků ochrany (např. Hanych, M. De/kriminalizace pomluvy: přiměřená sankce, nebo odrazující prvek pro diskuzi o veřejném zájmu? Právník, roč. 162 (2023), č. 5, str. 446).

60. Argumentuje-li dále Nejvyšší soud obecně sdílenou představou spravedlnosti, kterou Ústavní soud nastínil v nálezu sp. zn. I. ÚS 2844/14, je zároveň třeba dodat, že tento koncept není a nemůže být omezen na prosté numerické porovnávání přiznávaných částek. Byť tedy lze do určité míry proporcionality výše peněžitého zadostiučinění poměřovat vůči jiným případům, důraz musí být vždy kladen na to, aby tyto případy byly dostatečně srovnatelné z hlediska všech podstatných okolností (ve smyslu § 13 odst. 3 předchozího občanského zákoníku). Zvláště u neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti ze strany tzv. bulvárních médií a např. těch způsobených úmrtím blízké osoby však bude zpravidla propastný rozdíl nejen v zavinění a pohnutkách, ale zejména v majetkovém prospěchu z protiprávního jednání. V rozporu s obecně sdílenou představou spravedlnosti by tudíž bylo i to, pokud by podnikatelským subjektům, které dosahují mnohamilionových zisků v přímé i nepřímé souvislosti s neetickým, až protiprávním jednáním, byly ukládány nižší částky peněžitého zadostiučinění pouze proto, že se v jiných (stěžejně srovnatelných) případech přiznávané částky častěji pohybují v nižších řádech.

61. Porovnání různých zásahů do osobnostních práv bude mít vždy pouze omezenou vypovídající hodnotu, a proto nemůže jít o jedinou ani rozhodující úvahu soudu. U vyšších než obvyklých částek u skutečně srovnatelných případů však bude důležité pečlivěji vážit, zda výsledná výše peněžitého zadostiučinění splňuje výše popsaná obecná východiska přiměřenosti (srov. též op. cit. rozsudek ve věci Independent News and Media and Independent Newspapers Ireland Limited proti Irsku, bod 116). Zpravidla budou kladeny zvýšené nároky i na odůvodnění rozhodnutí.

3. Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

62. Ústavní soud v předchozí části podrobně vyložil, proč nepovažuje úvahy Nejvyššího soudu zastávané i v nyní posuzované věci za přílehavé a ústavně souladné. Závěry napadených rozhodnutí proto vypořádá již pouze stručně.

63. Soudy v napadených i jim předcházejících rozhodnutích dospěly jednomyslně k závěru, že závažnost neoprávněného zásahu do práva stěžovatelky na ochranu osobnosti odůvodňuje přiznání peněžitého zadostiučinění v mimořádné výši.

64. Městský soud v napadeném rozsudku shledal jako přiměřené peněžité zadostiučinění částku 1 200 000 Kč. Z hlediska závažnosti a intenzity neoprávněného zásahu přihlédl mj. k tomu, že se zveřejnění nepravdivých nařčení prolínalo s tíživým obdobím úmrtí manžela stěžovatelky, dále k dobré pověsti a příkladnému veřejnému vystupování stěžovatelky jako první dámy a herečky. Za podstatné rovněž považoval, že stěžovatelka pochází z věřící rodiny. Zohlednil také následný pokles sponzorských příspěvků a celkové podpory její charitativní činnosti. Na straně vedlejší účastnice poukázal na čtenost periodika, v němž nepravdivý článek vyšel, skladbu čtenářů a jejich důvěru v tištěné médium. Pomlouvačný článek o stěžovatelce měl podle městského soudu vliv na prodej časopisu. Z hlediska uplatnění preventivně-sankční funkce neshledal zlý úmysl vedlejší účastnice. V neprospěch vedlejší účastnice naopak posoudil nedostatečné ověření zdrojů a sledovaný majetkový prospěch.

65. Tyto úvahy městského soudu považuje Ústavní soud z hlediska obecných východisek popsaných v části 2. tohoto nálezu za opodstatněné, neboť odpovídají kritériím relevantním pro posouzení závažnosti a intenzity neoprávněného zásahu.

66. Výslednou výši peněžitého zadostiučinění, resp. zamítnutí zbývajících požadovaných částek, nicméně městský soud odůvodnil pouze tím, že odporuje judikatuře, kterou je vázán. O vyšší částce podle něj nelze v českých podmínkách uvažovat, neboť v obdobných případech se peněžité zadostiučinění pohybuje v maximální výši 1 000 000 Kč.

67. Z odůvodnění městského soudu předně není vůbec zřejmé, z jakých "obdobných případů" vycházel. Proto nelze ani posoudit, zda jsou jejich okolnosti skutečně srovnatelné s nyní posuzovanou věcí.

68. Ústavní soud zároveň zdůrazňuje, že pouze numerické srovnání částek přiznaných v jiných (byť obdobných) případech nemůže být rozhodujícím kritériem stanovení výše peněžitého zadostiučinění, které by mohlo převážet posouzení individuálních okolností konkrétního případu (viz body 60 a 61 tohoto nálezu). Takový přístup by fakticky vedl k vytvoření jakési "srovnávací tabulky" a paušálním náhradám nemajetkové újmy. Bylo by takřka nemožné hodnotit přiměřenost peněžitého zadostiučinění z hlediska naplnění funkcí peněžitého zadostiučinění, a to nejen preventivně-sankční, ale dokonce ani satisfakční. Peněžité zadostiučinění jako prostředek ochrany práv jednotlivců by se tak stalo neúčinným.

69. Vrchní soud naopak ve zrušeném rozsudku č. j. 3 Co 105/2018-328 shledal důvody přiznání vyššího peněžitého zadostiučinění. Městský soud podle něj nedostatečně posoudil rozsah újmy, a to s ohledem mj. na celospolečenský význam osobnosti stěžovatelky, včetně jejího postavení jako někdejší první dámy a později vdovy po bývalém prezidentovi V. H. Po jeho smrti byla na stěžovatelku jakožto nositelku jeho odkazu přenesena značná pozornost veřejnosti. Stěžovatelka se přitom v době zveřejnění nepravdivých nařčení nacházela ve velmi tíživé životní situaci. Její vysoký morální kredit považoval za zcela zásadní pro její profesi herečky i charitativní činnost. Obvinění z nevěry poškodilo vnímání morálnosti stěžovatelky nejen širokou veřejností, ale též její rodinou a blízkým okolím. Stěžovatelka se musela proti těmto nařčením bránit na mnoha úrovních, tj. nejen soudně. To vše razantně zasáhlo její důstojnost, dobrou pověst a vážnost ve společnosti, což mělo negativní vliv na její soukromý život, ale též její profesi herečky a podporu její charitativní činnosti. Na základě těchto doplňujících úvah dospěl vrchní soud k závěru, že městským soudem přisouzené peněžité zadostiučinění je nepřiměřeně nízké již jen proto, že neodpovídá újmě, kterou stěžovatelka utrpěla.

70. Dále vrchní soud posoudil i okolnosti vztahující se k povaze vedlejší účastnice a její činnosti. Za podstatné považoval, že vedlejší účastnice zveřejnila nepravdivá nařčení stěžovatelky z nevěry, aniž by je ověřila. Článek o stěžovatce a jeho propagace na titulní straně periodika včetně fotografie stěžovatelky vedla k vyprodání celého nákladu a přibližným ziskům 3 600 000 Kč. Z hlediska rozsahu neoprávněného zásahu zohlednil vrchní soud kromě čtenosti článku, také sledovanost souvisejících televizních upoutávek, širokou dostupnost článku na internetových stránkách či převzetí a následné šíření "informací" dalšími médii. Tyto okolnosti prohloubily závažnost neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti a měly rovněž vliv na zvýšenou potřebu uplatnění preventivně-sankční funkce peněžitého zadostiučinění, a to nejen vůči vedlejší účastnici, která v mezidobí ukončila svoji činnost, ale též vůči celému okruhu tzv. bulvárních médií. Ze všech těchto důvodů shledal jako přiměřenou celkovou částku ve výši 4 000 000 Kč. Připustil, že jde o peněžité zadostiučinění přesahující běžně přiznávané, avšak odpovídající mimořádným okolnostem neoprávněného zásahu a rozsahu újmy, kterou stěžovatelka utrpěla. S ohledem na poměry vedlejší účastnice je tato částka způsobitelná rovněž zajistit, že se protiprávní jednání nebude potenciálním původcům neoprávněných zásahů vyplácet.

71. Z uvedeného je patrné, že vrchní soud posoudil závažnost a intenzitu neoprávněného zásahu a s tím související rozsah újmy na základě objektivních kritérií vztahujících se ke stěžovatce, k vedlejší účastnici i k dalším podstatným okolnostem (srov. zejména body 44 až 46 tohoto nálezu). Vrchní soud přitom správně při úvahách o výši peněžitého zadostiučinění neodděloval funkci satisfakční a preventivně-sankční, ale přiměřenost posoudil komplexně. Výslednou částku poměřoval též s údaji o konkrétním majetkovém prospěchu vedlejší účastnice tak, aby byl naplněn princip, že nikdo nemůže těžit z vlastního protiprávního jednání (srov. body 53 a 54 tohoto nálezu). Vrchní soud odůvodnil i to, proč je v daném případě opodstatněné přiznat peněžité zadostiučinění ve výši přesahující částky obvykle přisuzované.

72. Úkolem Nejvyššího soudu následně bylo posoudit, zda uplatnění obecných východisek vrchním soudem na projednávanou věc nebylo zjevně nepřiměřené, neboť "stanovení formy nebo výše přiměřeného zadostiučinění je především úkolem soudu prvního stupně a přezkum úvah tohoto soudu úkolem soudu odvolacího. Přípustnost dovolání tak nemůže založit pouhý nesouhlas s formou nebo výší usuzovaného zadostiučinění." (cit. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 439/2018; rozsudek sp. zn. 30 Cdo 2919/2006; cit. rozsudek sp. zn. 25 Cdo 2262/2021).

73. Nejvyšší soud rozsudkem č. j. 25 Cdo 1004/2020-356 zrušil rozsudek vrchního soudu, neboť v rozporu s obecnými východisky vyloženými Ústavním soudem v části 2. tohoto nálezu prosazoval, že povaha vedlejší účastnice a její podnikatelské činnosti, majetkové poměry ani výše jejích zisků, kterou utrhla v návaznosti na zveřejnění nepravdivých nařčení o stěžovatce, nejsou a nemohou být důvodem pro přiznání vyššího peněžitého zadostiučinění, než je obvyklé v případě jiných neoprávněných zásahů.

74. Nejvyšší soud dále nepřiléhavě argumentoval tím, že nelze připustit, aby docházelo k přiznávání milionových částek, které by byly v křiklavém nepoměru k již ustáleným náhradám nemajetkové újmy za neoprávněné zásahy způsobené úmrtím či těžkým zdravotním poškozením blízké osoby. Nejvyšší soud tedy svůj závěr o nepřiměřenosti vrchním soudem přiznaného peněžitého zadostiučinění v konečném důsledku založil takřka výhradně na srovnání částek přiznávaných v případech jiných neoprávněných zásahů, které však nejsou srovnatelné (či jen stěží) mj. s ohledem na povahu neoprávněného zásahu, ale i potřebu uplatnění preventivně-sankční funkce danou formou a mírou zavinění či majetkovým prospěchem vedlejší účastnice. Nemožnost přiznání vyššího peněžitého zadostiučinění Nejvyšší soud odůvodnil rovněž tím, že nelze jít nad rámec satisfakční funkce. V této souvislosti se však nevypořádal ani s tím, že vrchním soudem zohledněné okolnosti projednávané věci mimořádně prohloubily závažnost a intenzitu neoprávněného zásahu a tedy i újmu, kterou stěžovatelka utrpěla.

75. Nejvyšší soud svým přístupem popřel nejen význam preventivně-sankční funkce peněžitého zadostiučinění, ale do značné míry relativizoval i význam individuálních okolností, za nichž k neoprávněnému zásahu došlo. Nutno přitom podotknout, že objektivní kritéria, která musí být zohledněna, vyplývají i z jeho vlastní judikatury. Ústavní soud znovu zdůrazňuje, že srovnání částek přiznaných v jiných (i obdobných) řízeních nemůže být jediným ani rozhodujícím hlediskem. Nejen, že by tím byla vyloučena funkce preventivně-sankční, ale mohlo by dojít k ohrožení i funkce satisfakční.

76. V této souvislosti nelze souhlasit ani s argumentem Nejvyššího soudu, že preventivně-sankční funkce ztrácí opodstatnění ve chvíli, kdy původce neoprávněného zásahu ukončil svoji vydavatelskou činnost. Peněžité zadostiučinění neplní pouze individuálně trestající a odrazující účel, ale nepřímý i účel obecně předcházející. Nadto, jak správně poukázala stěžovatelka, vedlejší účastnice byla součástí nadnárodního koncernu, pod nějž i nadále spadají média působící i v České republice.

77. Závěry rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 1004/2020-356, kterými popřel význam okolností zohledněných vrchním soudem, neobstojí z hlediska ústavních požadavků na rozhodování o přiměřené výši peněžitého zadostiučinění za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti. Napadenými rozhodnutími městského soudu, vrchního soudu a Nejvyššího soudu, která jsou založena na uvedených závěrech, tudíž bylo porušeno právo stěžovatelky na ochranu důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a jména podle čl. 10 odst. 1, právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI.

Závěr

78. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost z hlediska působnosti dané mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti a z výše uvedených důvodů dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Napadená rozhodnutí proto zrušil.

79. Soudy nerespektovaly obecná východiska vyplývající z judikatury Ústavního soudu a přiléhavě neposoudily všechny okolnosti podstatné pro stanovení přiměřené výše peněžitého zadostiučinění za neoprávněný zásah do práva stěžovatelky na ochranu osobnosti.

80. V dalším řízení musí soudy vycházet z úplně zjištěného skutkového stavu a své rozhodnutí založit na objektivních a přezkoumatelných kritériích vyplývajících z ustálené judikatury. Pouze takový přístup je způsobilý zajistit skutečně přiměřenou výši peněžitého zadostiučinění, která bude poskytovat účinnou ochranu ústavně zaručeným právům stěžovatelky, tj. bude plnit nejen funkci satisfakční, ale též preventivně-sankční. V této souvislosti musí soudy pečlivě zvážit též povahu vedlejší účastnice a její činnosti, formu a míru zavinění i její majetkový prospěch. Ústavní soud zdůrazňuje, že nepředjímá, jaká výše peněžitého zadostiučinění je adekvátní.

81. Na tomto místě je zároveň třeba připomenout, že obecné soudy včetně Nejvyššího soudu jsou právním názorem Ústavního soudu vázány [čl. 86 odst. 2 Ústavy, blíže viz např. nález ze dne 18. 11. 1998 sp. zn. I. ÚS 77/97 (N 142/12 SbNU 317)].

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 23. ledna 2025

Pavel Šámal v. r.
předseda senátu